

betydelse för Östersjöområdet eftersom reformationen förblev en konfessionskonflikt och inte en kulturkonflikt, och mot slutet av religionskrigens period fanns det inte två skilda men i sig enhetliga geografiska och kulturella regioner. Inte heller förklaringsmodeller som arbetar med centrum–periferi-begreppen kan enligt Lehman appliceras på Östersjöområdet, som därmed kvalificeras som en alldeles egen politisk och kulturell sfär.

Antologin *Migration und Kulturtransfer im Ostseeraum* bjuder på en del intressanta observationer och teman, och artiklarna håller överlag en hög nivå. Dessutom behövs det mycket mer forskning som inte bara betraktar Östersjöområdet som summan av sina moderna nationalstater. Både i introduktionen och i artiklarna hade det kanske behövts mer systematisk reflektion kring vad kulturtransfer kan omfatta – till exempel i relation till nyare forskning om Otherness, hybriditet eller stereotyper, för att inte bara peka på positiva aspekter av kulturtransfer. Ett starkt fokus ligger på reformationen och på relationer och utbyten mellan Sverige och Nordtyskland, och detta fokus kunde ha tematiserats mera tydligt eller förändrats i riktning mot hela Östersjöområdet.

Tyvärn visar antologin också på problemen med flerspråkiga samlingsverk. I både de tyska och de engelska bidragen förekommer en del avstavningsfel, dubbla ord och felstavningar; det finns inget register. Dessutom saknas, som i många konferensantologier, en dialog mellan de enstaka bidragen som visar på att konferensen faktiskt har haft inflytande på de enskilda forskarnas arbeten. Försöket att framhäva internationell reformationsforskning i en antologi utgiven i Sverige är berömvärd, men för att främja forskning i Sverige som går utanför nationalstatens gränser hade det nog behövts mer publikanpassning.

Stockholms universitet

CORDELIA HESS

Lars Burman, *Eloquent Students: Rhetorical Practices at the Uppsala Student Nations 1663–2010*, och Lars Burman, *Vältaliga studenter: Studentnationerna i Uppsala som retoriska miljöer 1663–2010* (Uppsala: Acta universitatis upsaliensis 2012 respektive 2013). 212 respektive 217 s.

Att vara medlem i en studentnation, det vill säga en sammanslutning för studenter med gemensam landskaps- eller stiftstillhörighet, blev för 350 år sedan obligatoriskt för Uppsalas studenter, ett obligatorium som nyligen upphävdes. Denna senare åtgärd har lett till ett ökat intresse för nationernas historiska betydelse såväl som för deras framtida. För några år sedan hade

jag anledning att gå igenom protokoll från ett antal av Uppsalas studentnationer, och överraskades då inledningsvis av hur stor del av protokollen som bestod av uppgifter om diverse vältalighetsövningar. Men det har hittills saknats en samlad studie över de övningar i vältalighet som under lång tid tycks ha utgjort nationernas kärnverksamhet. Denna brist avhjälpas nu av litteraturvetaren Lars Burman, som i en ny bok skildrar Uppsalas studentnationer som miljöer för retoriska övningar. Utgivningen är ovanlig på så vis att boken trots sitt svenska ursprung först utgavs på engelska och därefter översattes till svenska.

Vid studentnationerna skapades ett inofficiellt undervisningssystem, vid sidan av universitetets officiella, som överlevde i nästan 200 år. Till detta hörde att studenterna tränades i offentliga meningsutbyten (disputationer) och högtidliga tal (orationer), och att de sålunda förbereddes inför de disputationer som ingick i universitetets examinationssystem. Disputations- och orationsövningar infördes vid nationerna under 1600-talets avslutande decennier, och under 1700-talet inföll övningarnas storhetstid. Övningar kunde äga rum flera gånger i veckan och alla studenter skulle i tur och ordning delta. De skulle respondera och opponera på ett varierande antal teser vid högtidliga så kallade landskapsdisputationer liksom på mindre formella nations- eller disputationskonvent. De skulle också orera vid nationssammanskomster. Nationernas utbildningssystem tynade dock bort under 1800-talets första hälft, kanske som ett resultat av studiernas ökande specialisering och av den gamla muntliga akademiska kulturens förfall – under 1800-talet fick såväl den traditionella disputationsformen som latinet maka på sig.

Efter de obligatoriska disputationsövningarnas försvinnande grundades från mitten av 1800-talet talföreningar vid nationerna, där de som så önskade kunde debattera eller öva sin talförmåga. Skillnaden jämfört med de äldre övningarna var inte endast organisatorisk; i själva verket kan man enligt Burman här se hur ”de skolastiska disputationerna övergick till intellektuella och politiska diskussioner”. Studenternas talföreningar var ofta små, och deras historia har i tidigare forskning endast översiktligt berörts. Genom att dessutom undersöka de allt oftare förekommande universitets- och nationsjubileerna för Burman studien fram till vår egen tid. Enligt Burman kan verksamheten vid studentnationerna och studentkåren, med deras demokratiska organisationsformer, diskussioner, traditioner av kompromisser, förhandlingar och argumentation – det senare själva målet för retoriska övningar – ha bidragit till att Sverige kom att utvecklas till en modern demokrati.

Arkivläget vad gäller forskning om studentnationerna är gott. Burman har huvudsakligen använt de nationsarkiv som finns i Uppsala universitetsbibliotek, men han har även funnit material i Folk rörelsernas arkiv i Karlstad.

Nationsprotokollen redogör för datum och deltagare vid disputationer och innehåller även uppgifter om orationer. Men själva teserna och orationerna är till största delen skingrade. Några volymer med teser, några manuskript-samlingar och uppgifter om teser vid enstaka disputationer finns kvar. Stora delar av materialet är från tidigt 1800-tal – en följd av allt bättre arkivhantering vid nationerna – och återspeglar delvis övningarnas förfall. Bevarade nationsorationer är än mer sällsynta. Burman uppskattar att minst 2 500 orationer hölls vid nationerna under 1700-talet, men av dessa har endast ett fåtal bevarats. Förståelsen av denna av vältalighet präglade värld och dess skriftliga källor kompliceras ytterligare av en skillnad mellan då och nu som Burman understryker, nämligen mellan å ena sidan ett synkront och muntligt perspektiv inom en sluten krets och å den andra ett diakront och skriftligt, där man i första hand vänder sig till framtida okända läsare.

Burman kallar sitt arbete en retoriksociologisk studie och understryker att det här handlar om retorik i praktiken snarare än om retorisk teori. I framställningens fokus är nationernas vältalighetsövningar, debatter och ceremonier "som menings- och identitetsskapare". Trots att han menar att disputationernas och orationernas faktiska innehåll mestadels faller utanför undersökningens ramar är det mycket intressant att se vilka ämnen som studenterna behandlade i dessa sammanhang. Därvidlag finns många uppgifter i brödtexten, en bilaga med exempel på orationer från 1700-talet samt en elektroniskt publicerad förteckning över teser från fem debattföreningar vid studentnationerna 1859–1951. Detta ger en intressant inblick i den intellektuella miljön vid 1700-talets nationer, liksom i studenternas behandling av 1800- och 1900-talens stora politiska frågor.

Burman beskriver och analyserar en betydelsefull verksamhet som hittills varit så gott som obehandlad av forskningen. Han behärskar källmaterialet och har med sin bakgrund som retorikforskare de kunskaper som krävs i latin och äldre tiders retoriska kultur för att kunna förklara studenternas retoriska övningar och de idéhistoriska sammanhangen. Jag föredrar också den svenska utgåvan, med dess många citat ur källorna. Intressantast är de kapitel som behandlar tiden före mitten av 1800-talet, i vilka Burman kartlägger en retorisk kultur som verkligen genomsyrade alla studenters vardag.

Uppsala universitets arkiv

JOHAN SJÖBERG